

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

विश्वतैजसः प्राज्ञ इति च व्यपदिश्यते एतदेव जीवन्नपमिति व्यवहारः प्रत्यगात्मा शरीर
 त्रयाधिष्ठानं जीवसादीकृतस्यः नक्षरतीत्यक्षरः चिच्चैतन्यं चित्तिरिति पर्यायः प्रीतिलोभे
 नाश्रयतीति प्रत्यक् तथाहि प्रातिलोभेनाऽनृतजउदुःखात्मकाहंकारा हिभ्यो विलक्ष
 एतेन सच्चिदानन्दात्मकतया अच्युतिप्रकाशत इति प्रत्यक् तथाचाहंकारेणात्मनं
 आत्मनश्चिदात्मनात्मनाऽहंकारादिचैतन्यं प्रत्यगित्यर्थः शरीरद्वयो
 पादानव्यष्टिज्ञानकल्पेन शरीरत्रयाधिष्ठानम् स्वाध्यस्तानुपादानार्था
 नृसाक्षाद्वृत्तिव्यवधानं विना काशयतीति सादीकवन्निर्विकारेण तिष्ठती

वे.स.पू.

९

तिकृत्स्य इति विवेकः व्यष्टिः
मात्ताभिमानित्वादिभ्यः
बहारकृतकत्वाद्या बहारिव

श्रुते व्यष्टे सूक्ष्मशरीरायाधिक्यात्मातेजोमपानः कारणवृत्तिविशिष्टत्वात्तेज
सिवासनपाहमभिमानेत्प्रेम्भवतीति व्युत्पत्तेश्च तेजसः प्रतीतिकालमात्रे विद्यमानत्वात्मा
तिभासिकः अज्ञानकार्यनिद्राशक्तिकल्पितत्वात्त्वप्रकल्पित इति व्यपदिश्यते व्यक्ष्यज्ञाने
पाधिक्यात्माशरीरद्वयोपादानव्यक्ष्यज्ञानतत्कार्यविभासकात्वादस्य व्योपाधितयाम

पाधिक्यात्मास्यूतसूक्ष्म २ कारणशरीरादिस
रेत्यज्यस्यूतशरीरं प्रवेष्टुं त्वाच्च विश्वः समस्तव्य
नाग्रे सति चिह्नरूपेण रहितत्वाच्चिदानन्दाभास इति

ति प्राक्काशकत्वात्प्रज्ञरूपचेतन्यप्रधानपुरुषत्वाच्चप्राज्ञः अवस्थान्नपानुस्यूततया
 विद्यमानत्वात्पारमार्थिकः अविद्याहंकारदेहाद्युपाधिपरिच्छिन्नत्वेन भासमानत्वा
 दवच्छिन्न इति व्यपदिश्यते स्यूतसूक्ष्मकारणशरीरलिङ्गशरीरत्रयम् १५ मनोवा
 यानि निविधकारणानि १६ पुरणपापमिश्रकर्मणि कर्मत्रयम् १७ पुरणोत्कर्ष
 पुरणमध्यमपुरणसामान्यपुरणकर्मत्रयम् १८ पुरणोत्कर्षरूपकर्मणि हिरण्यग
 भशरीरप्राप्तिः फलं पुरण इन्द्रादिशरीरप्राप्तिः फलं पुरणसामान्यरूपक
 र्मणः यद्वत्तद्ग्राह्यं पुरणोत्कर्षपापमध्यमपापसामान्यानीति पापक

वे.स.प्र.

१०

मित्रपम् १९ पापोत्कर्षेस्व
पिः फलम् पापम् २० मित्रपम् २० मित्रोत्कर्षेस्व
लम् पापस्वामान्यस्व
मित्रमित्रस्वामान्यानीति मित्रकर्मत्रपम् २० मित्रोत्कर्षेस्व निष्कामकमानुष्टाना
दिनेर्विकल्पसमाधिपर्वन्तयोग्यशरीरप्राप्तिः फलम् मित्रमध्यमस्य २ स्वामित्रमोक्षि
तकाम्यकर्मयोग्यशरीरप्राप्तिः फलम् मित्रस्वामान्यस्व चारणालव्याधादिशरीरप्राप्तिः
फलम् मनोवाक्कायभेदेन कामादिप्रेरितमनोवाक्कायकृतकर्मोत्कर्षादिभेदेन क

मृतफलं चानेकविधमिति ज्ञातव्यम् इच्छाप्रारब्धं परेष्टाप्रारब्धमनिच्छाप्रारब्धमि
 ति प्रारब्धत्रयम् २१ भूतप्रतिबन्धो वर्तमानप्रतिबन्ध आगामिप्रतिबन्धश्चेति ज्ञानप्र
 तिबन्धकत्रयम् २२ अवयवमननादिसर्वजडवस्तुसाक्षात्कारो भूतप्रतिबन्धः १ पाप
 जिनितः कार्योन्नेयः एकस्मिन्पुरुषे दयाविश्वासादिरुग्णशक्तिजनिको यः प्रारब्ध
 विशेषः स आगामिप्रतिबन्ध इत्युक्तं तनुजडभरतादिषु प्रसिद्धः संयोगः समवायः आध्या
 सिकतादात्म्यसम्बन्ध इत्युक्तं २३ अथवा कार्यकारणभावः विषयविष
 यिभावः आध्यात्मिकसम्बन्ध इत्युक्तं २४ लक्षणं तत्त्वमस्यादिवाक्यपद

वे. स. प्र.

११

पर्ययोर्विशेषणानि
शेष्यभावश्चेति २३
हरणं तत्त्वमस्यादिवाक्य
२४ अध्यात्ममधिभूतमधदैवतमित्यध्यात्मादित्रयम् २५ आरम्भपरिरणमवि
वर्तीः कारणत्रयम् २६ सत्त्वरजस्तमांसीतिगुणत्रयम् २७ भूतभविष्यद्वर्तमान
कालाः कालत्रयम् २८ वृक्षविरणमहेश्वराः मूर्तित्रयम् २९ ज्ञाताज्ञानं ज्ञेयमि
तिज्ञात्रादित्रयम् ३० एतदेव त्रिपुरीतुच्यते त्रयारणं पुटानां प्रकाशरणज्ञात्रादि

नां समाहारस्त्रिपुटीसर्गः सूक्ष्मप्रपञ्चः सूक्ष्मप्रपञ्चः कारणप्रपञ्चश्चेति प्रपञ्च
त्रयम् ३१ पातालमर्त्यस्वर्गलोकत्रयम् ३२ एतदेव जगत्रयमिति चोच्यते संश
याः संभावना विपरीतभावनाः ज्ञानप्रतिबन्धत्रयम् ३३ लोकवासनादेहवास
नास्त्रिवासानां चोतिवासनात्रयम् ३४ अवरणमनननिदिध्यासनानि अवराणि
त्रयम् ३५ सर्वसंशयनिवर्तिनिवर्तकमवराणि १ मननसंभावनानि वर्तकम् २ निदि
ध्यासनन्तु विपरीतभावनाः ३ प्रतिविवेकः ज्ञानं वैराग्यमुपरतिश्चेति ज्ञा
नादित्रयम् ३६ हेतुस्वरूपत्रयम् ३७ ज्ञानस्य हेतुः अवराणि च

वे. स. प्र.
१२

यम् अहं देहेन्द्रिया घटिति
ज्ञानस्य स्वरूपम् अत्र
बुद्धिभावो ज्ञानस्य कार्य
ज्ञानात्ता बुद्धिः स्वरूपम् पुनराशाभावः कार्यमिति विभावनीयम् अपतेर्हेतुर्यमनिय
मादेः चित्तनिरोधः स्वरूपम् सर्वव्यवहारनाशः कार्यमिति हेतुस्वरूपकार्याणि ज्ञा
नवैराज्ञोपरतीनां विज्ञेयानि वैराग्यस्यावधिर्वृत्त्यलोकतरणिकारः प्रज्ञानकात्तेदे
हादावात्मत्वविषयिणी दृष्टबुद्धिर्यथा तथा तदप्रतीतिपूर्वकमहं वृत्तिरिति दृष्टनिश्चयः

बोधस्यावधिः सुषुप्तिवत्समस्तवस्तुविस्मृतिरुपरतेरवधिरिति विज्ञेयम् प्राणानि
ग्रहोपायारेच कपूरककुम्भकाः प्राणायामत्रयम् ३८ नेत्रधर्मान्यमान्ध्यप
दुत्त्वान्यान्यादित्रयम् ३९ सहजतादात्म्यं कर्मजतादात्म्यं भ्रान्तिजन्यतादात्म्य
निष्प्रहंकारस्य चिच्छायादेहसाक्षीभिस्तादात्म्यत्रयम् ४० पुत्रैषरणवितैष
णालोकैषणचेति एषणत्रयम् ४१ त्रयवणप्रणिमानः सुषुप्तिमूर्च्छासमाध
यः ४२ विषयाशक्तिः तर्कः विपर्ययेषु आग्रहश्चेति ज्ञाने वर्तमा
नप्रतिबन्धवत्तद्व्ययम् ४३ हृदाशक्तिर्विषयाशक्तिः बोधितस्यार्थस्य बु

प्रस्थाश्रमः संन्यासाश्रमश्चेति आश्रमच ४७ नित्यानित्यवस्तुविवेकः इहामुत्रार्थफल
 भोगविरागः शमादिषट्कसम्पत्तिः सुमुदुत्वश्चेतिसाधनच ४८ विषयप्रयोजनसम
 न्धाधिकारिणः अनुबन्धचतुष्टयम् ४९ मनोबुद्धहंकारचितान्पन्तःकरणचतुष्टयम्
 ५० कल्पाध्यवसायाभिमानानुसन्धानानि ५१ कल्पादिच ५२ संकल्पव्यतिरूपेण
 परिणतमन्तःकरणमनः ५३ आत्मकं वा मनः संकल्पहेतु जीमनः निश्चयाख्यव्यतिरूपे
 ण परिणतमन्तःकरणमनः ५४ मकावाबुद्धिः निश्चयहेतुर्वाबुद्धिः अभिमानव
 ५५ रूपेण परिणतमन्तःकरणमनः ५६ अभिमानमकोवा अभिमानकरोवा पूर्वो

व.स.पु.

१४

अनुसन्धाः पदन्तिः
आ ऋण्यदुः सामाश्रयः
राचः ५३ तय विद्वे ५४
तामै-यादिचतुष्टयम् ५५ जरापुजाराजस्वेदजोदुश्चा निग्रामच ५६ व्रतवित्
व्रतविद्वरव्रतविद्वरिष्ठव्रतविद्वरायान् इति व्रतविदादिच ५७ अन्नमपप्राणम
यमनोमयविज्ञानमयानन्दमयाः पञ्चकोशः श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिकाघ्राणानि
ज्ञानैन्द्रियपञ्चकम् ५८ शकस्पश्रुपरसगन्धाः शब्दादिपञ्चकम् ६० वाक्

पाणिपादपापूपस्थाः कर्मेन्द्रियपञ्चकम् ६१ वचनादानगमनविसर्गनिव्याः वच
 नादिपं ६२ प्राणायानव्यानोदानसमानाः पञ्चप्राणाः ६३ नागकूर्मकृकलदेव
 दत्तधनजयाः पञ्चोपवायवः ६४ नित्यनैमित्तिकप्रायश्चित्तकाम्यनिषिद्धानिः
 कर्मापञ्चकम् ६५ नित्यानिष्प्रकरणेप्रत्यवायसाधनानि संन्यासवन्नादीनिकान्मा
 निस्वर्गादीष्टसाधनानि ६६ पञ्चीकृतानिष्टायिव्यपूजोवाय्वा
 काशानिपञ्चास्यूतभू ६७ हस्तसप्तमास्तेष्वृत्तचर्पाः परिग्रहाः पञ्चप
 माः ६८ शौचसन्नोषतपः ६९ रप्रणिधानानिपञ्चनियमाः ६९ दिप्तम्

वे.स.प्र.

१५

ठं विद्विषमेकाग्रं रुद्धमिति प
नं चित्तं दिप्तमूभिका निद्रात
प्राद्विशिष्टतया विद्विषम
प्रेतसमाधित्वशङ्कातदिवस्तुभूमिद्वयम् समाधिः एकाग्रे मनसि सद्भूतमर्थप्रयोज
पात दिरणेतियंचल्लेशान्कर्मवन्धनानि स्थलपतिनिरोधमभिमुखीकरोति
इति संप्रज्ञातो योग एकाग्रभूमिका ४ सर्ववृत्तिनिरोधरूपा संप्रज्ञातसमाधिर्नि
रुद्धभूमिका ५ नित्यप्रलयः १ चतुर्युगसहस्राणि वृत्तणो दिनमुच्यते अवान्तर

प्रलयः २ दैनंदिनप्रलयः ३ ब्रह्मप्रलयः ४ आत्यंतिकप्रलयश्चेति पञ्चप्रलयाः ५७१
 प्राणिनां सुषुप्तिर्नित्यप्रलयः चतुर्युगसहस्राणी ब्रह्मणो दिनमुच्यते इति ब्रह्मण एक
 स्मिन्नहनि चतुर्दशमनूनां चतुर्दशेन्द्राणां प्राधिपत्ये एकस्यापगते अन्यस्य प्राप्ते स
 ति प्राधिपत्यानुकूलपर्यन्तस्मिन्समये चतुर्दशवान्तरप्रलया इत्युच्यन्ते तेषां नैमि
 त्तिकप्रलय इति संज्ञामन्वन्तरप्रलय इति च २ एतेषु युगप्रलयानामन्तर्भावः २ ब्रह्म
 णः सुषुप्तिः दैनंदिनप्रलयः ३ ब्रह्मप्रलयः ४ तदाक्षीमाकाशादिप्रप
 ञ्चरहितं सदज्ञानमात्रं वर्तते ५ तदाक्षीमाकाशादिप्रपञ्चमहाप्रलय इति संज्ञा प्राकृतप्रलया सुषु

वे.स.प्र.
१६

पिरिति च ४ अथ वस्था आत्पन्ति तयः तत्समये अज्ञानस्य सर्वान्प्रभावः इति प
अप्रलयाः ५ जीवात्मा परमेश आत्मनि प्रतीयमानं कर्तृत्वादि वास्तवम् २ श
रोरत्र पावच्छिन्नात्मा सङ्गी ३ जगत्कारणत्वेन ब्रह्मणो विकारित्वम् ४ कारणदि
नस्य प्रपञ्चस्य समिति पञ्चभ्रमाः ७ २ विम्बप्रतिविम्बम्वदृष्टान्तेन भवेन भ्रमो नि
वर्तनीयः १ स्फटिकलोहितदृष्टान्तनपारनार्थिककर्तृत्वभ्रमो निवर्तनीयः २ घटा
काशदृष्टान्तेन सङ्गीतिभ्रमो निवर्तनीयः ३ सर्पदृष्टान्तेन जगत्कारणो ब्रह्मणो वि
कारित्वभ्रमो निवर्तनीयः ४ स्वर्णकटकलोहखट्वाङ्गादिदृष्टान्तेन कारणदिनस्य

नप्रतीपमानप्रपञ्चस्य सत्त्वभ्रमो निवर्तनीयः ५ इति पञ्चमम निवर्तकदृष्टान्तप
ञ्चकम् ७३ ब्रह्मणि जगत्मान्मा प्रतीयते इत्यत्र शक्यैरजं रजौ स र्यः स्यारणैर्पुह
षः गगने नीत्तादि मरीचिकायां जलमिति दृष्टान्तपञ्चकम् ७४ आत्मरव्योतिर
सत्त्व्यातिरव्यातिरन्यथाव्यातिरिति विवर्चनीयस्यातिशयेति पञ्चरव्यातयः ७५ एकर
सवस्तुमात्रत्वेन चित्तस्य तदाकारवृत्तिविशेषावस्थानं संप्रज्ञातसमाधिः सच विक
ल्पक इति चोच्यते सच पुनः दृष्टान्तः शब्दानुविद्धश्चेति द्विविधः दृश्यमिन्द्रो दृष्ट्या
नुविद्धः शब्दमिन्द्रः शब्दानुविद्धः तावदेतत्तु वृत्तिमप्यखण्डैकरसमात्रत्वेनोपसं

के. स. प्र.

१७

हृत्पद्यतिमताश्चित्तस्य प्रयत्नपूर्वकं अनुमानत्वेनावस्थानमसंप्रज्ञातः समाधिः निर्विकल्प इति चोच्यते दृष्टानुविद्वदशब्दानुविद्वदनिर्विकल्प समाधय एव वा साम्यन्तरभेदेन षट्समाधय इति व्यवहियते ७६ कामक्रोधलोभमोहमदमात्सर्प्याणि अरिषड्गः ७७ अस्ति जायते वर्धते परिरामते प्रपक्षीयते नश्यतीति षट्प्रविकारः ७८ त्वङ्मांसरुधिरमेदोमज्जास्थीनि षट्कौशिकाः ७९ जरा मरणादुद्धापिपासा शोक मोहाः षड्भूतयः ८० उपक्रमोपसंहारावभ्यासो पूर्वताफलम् अर्थवादोपपत्तिचलिक्रान्तात्पप्यनिरूपि इति षड्विधलिंगानि ८१ उपक्रमोपसंहारावेकलिक्रमः अदितीया

तमप्रतिपादकत्वात् त्वेः पूर्वनामरूपरहिते सतामात्रमिदं जगत् पूर्वोक्तसत्त्वहप
 मेवेनान्यदिति ऐतदात्म्यमिदं सर्वमिति श्रुत्या नो प्रतिपादनमुपसंहारः १ प्रकरणाप्रति
 पाद्यस्तन्मध्ये तत्त्वमसीति नवसङ्ख्याकोपदेशेन प्रतिपादनमभ्यासः २ प्रमाण
 नो मध्ये लक्षणया तत्त्वौ पमिषदं पुरुषं यच्छामि इत्युपनिषत्प्रमाणेन गम्य आत्माने
 तरेणतिविवेकः ३ प्रारब्धक्षपपर्पन्तं देहेन्द्रियादौ मिथ्याप्रतीतिः प्रारब्धस्य नि
 श्शेषनाशप्राप्ते तदप्रतीतिपूर्वकं पादमस्वहृषेण वक्ष्यामि न स्याचार्यवान्पुरुषो वि
 दितस्तदा वदेव चिरं पावनं विमलं सख्यस्य तस्य इत्यादि श्रुत्या प्रतिपादनं फलम् ४

प्रकरणप्रतिपाद्यस्योततमादेशमप्राप्तं येनाश्रुतम् श्रुतं भवत्यमतं मतमविज्ञातं विज्ञा-
 तमित्यादिश्रुत्याप्रसंशनमर्थवादः स्वार्थेतात्पर्यभावात् ५ यथा मज्जन्यघटशरावादी-
 नां मृदाभिन्नत्वं स्वर्णजन्यकटकमुकुरादीनां स्वर्णभिन्नत्वं तथा कारणजन्यनंग-
 तः कारणभिन्नमिति वाचा रम्भणमित्यादिश्रुत्याप्रतिपादिता युक्तिरुपपत्तिः ईशिष्य-
 त्ववात्पयौवनकौमारतारुण्यवार्धक्यानिषडवस्था ८२ पूर्वमीमांसात्तरमीमांसा-
 शब्दतर्कसाठरव्ययोगः घटशास्त्राणि ८३ आप्वत्तापनस्तम्बधोधापनकात्यायन-
 सत्याषोटीधोखानाशः षट्सूत्राणि ८४ शिष्टाकल्पव्याकरणनिरुक्तज्यातिषष्ठ्यन्दां

सिषउङ्गानि ८५ सानसन्धा जपहोमदेवतार्चनातिथ्यवैश्वदेवाः षट्कर्मणि
 ८६ सर्वोक्तप्रमाचेतुष्यमनुपत्तयिरर्थापतिरिति षट्प्रमाणानि ८७ शमोश्म
 उपरतितितिज्ञासमाधानं श्रेष्ठतिशमादिवद्गुम् ८८ अज्ञानमावुरणं विद्नेयः परो
 क्षमरोक्ष अनर्थनिवृत्तिरानन्दावाप्तिश्चेतिसप्तावस्थाः ८९ आवरंरद्विविधम्
 नभातिकूटस्य इत्यत्रापनावरणम् १ अतोभावान्नास्तिकूटस्य इत्यसदावरण
 मिति २ परोक्षज्ञानादसदावरणनिवृत्तिः अरोक्षज्ञानादनावरणनिवृत्तिः ततो
 विद्नेयनिवृत्तिः अतोऽनर्थनिवृत्तिः आनन्दावाप्तिश्चभवतीति विभावनीयम्

शुद्धमीश्वरचैतन्यं जीवचैतन्यमेव च प्रमाता च प्रमरणं च प्रमेये च फलन्तया इति
 सप्तविधं प्रोक्तमभिधत्ते व्यवहारत इति सप्तविधचैतन्यम् मायोपाधिबिनिर्मुक्तं शुद्ध
 मित्यभिधीयते मायासम्बन्धतश्चेशो जीवो विधावसस्तथा अन्तःकरणसम्बन्धा
 त्प्रमातेत्यभिधीयते तथा तद्वृत्तिसम्बन्धात्प्रमरणमिति कथ्यते अज्ञातमपि चैत
 न्यं प्रमेयमिति कथ्यते तथा ज्ञातश्चैतन्यं फलमित्यभिधीयते भुर्भुवः स्वर्महज
 नस्तपः सत्यमिति भूरादिसप्ताकोराहताः १ विचारणद्वितीयास्यात्तीपातनु
 मानसः सत्त्वापत्तिश्च तथा स्यात्ततोऽसंस्कृतिनामिका पादार्थभावनीषष्टी सप्तमी

तुर्पगास्मृतेतिसप्तभूमिकाः भूमिकानामचित्तस्य व्यवस्थाविशेषः अत्र भूमिकात्
तयं ब्रह्मविद्यासाधनमेव न तु ब्रह्मविद्याकोत्सावन्तर्भावः भेदस्य त्वबुद्धिरनिवृत्ति
त्वात् पञ्चतुर्थभूमिकाम् प्राप्ताः स ब्रह्मविदिसुच्यते १ पञ्चमभूमौ निर्विकल्पात्रदा
तदास्त्वयमेव युतिष्ठतिसोयंगीब्रह्मविदरः २ षष्ठभूमौ पार्श्वस्य बोधने युतिष्ठ
तिसोयं ब्रह्मविदरिष्ठ ३ एतदेव भूमिद्वयं स षुप्तिरीति चाभिधीयते अस्य प्रज्ञात
प्रतिपादकानि योगशास्त्राणि सप्तभूमिप्राप्ते योगिन्येव पर्यवस्यन्ति सोयमीदृ
शो योगेयुत्या नरहितो निर्विकल्पकसमाधिस्यः परमहंसः सप्तमभूमौ ब्रह्मविद

वे.स.प्र.

२०

रिपान् इति चोच्यते ४ ज्ञानेन्द्रियारिखलपञ्चतया पराणिकर्मद्रूपलिमनश्चादि चान्
ष्टर्षे च प्राणादिपञ्चकमचो विषदादिपञ्चकामश्चकर्मचतमः पुनरष्टधा पूरिति पुष्य
ष्टकम् २४ कामोऽभिन्नाष्टः कर्मचित्रिविधम् तमः तूला ज्ञानम् एतेषां पूर्णष्टकमिति
सज्जेति भावः भूमिरपो नलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च अहंकार इतीये मेभिन्नाऽप्रकृ
तिरष्टधेति प्रकृत्यष्टकम् २५ यमत्रियमासनप्राणायामप्रत्याहारिधारणध्यानसमा
धयः अष्टाङ्गानि ते विवर्त्य कसमाधेरिति केचित् २६ अस्मिन् पक्षे अष्टाङ्ग घटक
समाधिः संप्रज्ञातात्मिन्न इत्यङ्गोक्तं व्यम् अङ्गद्विनोर्भेदस्यावश्यकत्वात् तथा

चविच्छिन्नविच्छिद्यप्रत्ययावृत्तिर्धनिम् सावधानेनवच्छिद्यप्रत्ययावृत्तिरङ्गघटितसम्प्र
 ज्ञाहाख्यसाधनसमाधिः निरवधानेनविच्छिद्याविच्छिद्यप्रत्ययावृत्तिरङ्गस्वरूपसंप्रज्ञा
 ताव्यंसमाधेरितिमेदः त्रयारणांविषयैकेपिचित्तपरिपाकतारतम्येनाङ्गोकरणीयः
 करचरणगदिसंस्थानविशेषलक्षरगानिपप्रस्वास्तिकादीनिआसनानि इन्द्रियारणा
 स्वस्वविषयेभ्यः प्रत्याहरणंप्रत्याहारः अद्वितीयवस्तुनिअन्तरिन्द्रियधारिणाम्
 दर्शनंकेलिकीर्तनंगुह्यभाषणम् संकल्पोऽध्यवसायश्चक्रियानिर्वृत्तिरेवच एतन्मै
 थुनमष्टाङ्गं प्रवदन्तिमनीषिणः विपरोतंब्रह्मचर्यमनुष्ठेयंमुमुक्षुभिरित्यष्टाङ्गम्

१७ रगपूर्वकस्त्रियादिविषयकज्ञानेदर्शनम् १८ तत्पूर्वकक्रियाविशेषजन्यं ज्ञानं स्पर्शनं
 म् १९ रगपूर्वकं परिहासादिव्यवहारः केलिः ३ स्त्रियादेरगपूर्वकंसौंदर्यादिवर्णनं कीर्तनं
 म् ४ रगपूर्वकं रहसिभाषणं गुह्यभाषणम् ५ स्त्रियादिविषयकोदृष्ट्याविशेषः इदं
 मस्तीतिसंकल्पः ६ अनपारमे इति निश्चयोऽध्यवसायः ७ रगपूर्वकं स्त्रियादिविषय
 कानुभवविशेषः क्रियानिर्घतिः ८ ज्ञानं ज्ञाता ज्ञेयं भोक्ता भोग्यं भोगः कर्ता करणं क्रि
 पा इत्येकः पक्षः नवविधसंसार ९ पक्षान्तरंचवर्तते तथा हि पञ्च महाभूतानि ज्ञा
 नेन्द्रियाणि कर्मेन्द्रियाणि च प्राणादि पञ्च के मनः प्रादि चतुष्टयं सूक्ष्म शरीरमेकं त्रिवि

धर्ममणिग्रवस्थात्रयं एतेषां कारिणिभूतसंज्ञानेचेति नवविधसंसारः ९९ दिग्वातार्कप्र
 चेतोविश्ववन्हीन्द्रोपेन्द्रः प्रत्यधिदेवताः तथा चंद्रश्चतुर्वक्रोरुद्रः क्षेत्रज्ञश्चर इत्यधि
 स्थानदेवताः पञ्चदशकम् ९८ आस्थिचर्मस्नापुमज्जामांसश्चक्रशोणिल्लेघमातश्चुपुरि
 षिकाविरामूत्रकफवातपितान्यस्यादिपञ्चदशकम् १०० एतत्पञ्चदशमपात्मकं स्थू
 लशरीरमिति ज्ञातव्यम् रागद्वेषकामक्रोधलोभमोहमदमात्सर्यासूपादम्भदयहिका
 रेष्वाभक्तिश्च वा इति रागादिषोडशकम् १ एतेषां मध्ये भक्तिश्च द्वे मुक्तिहेतू इष्टानुमुक्ति
 हेतुर्वन्धहेतुश्च भवति अन्येवन्धहेतव इति विवक्तव्यः कर्मेन्द्रियपञ्चकम् ज्ञानेन्द्रियपञ्च

वे.स.प्र.

२२

कम् प्राणादिपञ्चकम् अंतःकरणंचेतिषोडशकं लिङ्गमित्येके इदमेव सूक्ष्मशरीरमि
ति वेदितव्यम् पञ्च प्राणमनोबुद्धिदशेन्द्रियसमन्वितम् अपञ्चीकृतभूतोत्पत्तिसूक्ष्माङ्ग
भोगसाधनमिति सप्तदशवपवकं लिङ्गमित्येकः पदः शब्दादिपञ्चकंचिताहंकाराभ्यां
सहितं पूर्वोक्तं नवदशकं लिङ्गमिति पदान्तरम् ४ ज्ञानेन्द्रियपञ्चकं कर्मेन्द्रियपञ्चकं
प्राणादिपञ्चकं शब्दादिपञ्चकं मनोग्रादिचतुष्टयमित्येवं चतुर्विंशतिचतत्वानीति केचि
त् पञ्चीकृतभूतानि पञ्चशरीरत्रयमवस्थात्रयमज्ञाने च पूर्वोक्तैस्तत्त्वैः षट् विंशति
तत्वानीति केचित् २६ षट्भावविकारः षडुर्मपः षट्कोशिकाः अष्टिषट्बर्गः जगत्त्र

पम् गुणत्रयम् कर्मत्रयम् वचनादिपञ्चकम् संकल्पादिचतुष्टयम् मैत्र्यादिचतुष्टयम् दि
 ग्वाताकाधिधिष्ठानदेवता १४ अज्ञानाधिष्ठानदेवताव्यतिरिक्तश्चतुर्दशपूर्वोक्तैस्तैः
 सह षण्णवतिरितिकेचित् २६ ७ विविदिषासेन्यासो विद्वत्संन्यासश्चेति परमहंससेन्या
 सद्वपम् ८ जातरुपधरः कमण्डलुधारीतिविद्वत्संन्यासद्वपम् ९ कर्मनिग्रहोदृजिश्च
 पञ्चेतिनिग्रहद्वपम् १० आगादिसञ्चितप्रारब्धकर्मत्रयम् ११ प्रारब्धकर्मफलभो
 क्तासन्मरणपर्यन्तं पुण्यपापहपंकर्म आगामी तुच्यते १ जन्महेतुभूतास्थितं पूर्वज
 न्महेतुभूतं स्थितं पूर्वजन्मकृतं कर्म सञ्चितमित्युच्यते २ शरीरभक्तं कर्म प्रारब्ध इति

वे. स. प्र.

२३

भेदः ३ जाग्रदजाग्रत्स्वप्नः १ जाग्रत्सुषुप्तिरिति जाग्रदप्रपम् १४ स्वप्नजाग्रत् १ सुषुप्ति
स्वप्नः २ स्वप्नसुषुप्तिरिति स्वप्नत्रयम् १५ सुषुप्तिजाग्रत्सुषुप्तिस्वप्नः सुषुप्तिस्वप्तिरिति
सुषुप्तित्रयम् १६ कुटीचरवहूकहंसपरमहंसश्चकसेन्यासचतुष्टयम् १७ ज्ञानात्मा
महानात्मा शान्तात्मा इति आत्मत्रयम् १८ सामान्यारुङ्गरोविशेषारुङ्गारश्चेत्यरुङ्गाद्व
यम् १९ ब्रह्मानन्दो विषयानन्दो वासनानन्दश्चेति ग्यानन्दत्रयं २० निजानन्दमुर्या
नन्दात्मानन्दयोगानन्दो द्वैतानन्दानां ब्रह्मानन्देः तन्मात्रः विद्यानन्दस्य विषयानन्देः श्रु
तः तत्त्वविदोऽपि लेशद्वयापास्त्वैव संप्रज्ञातसमाध्यपेक्षा तस्य चासंप्रज्ञातसमा

धेर्गवाश्वादिष्विववाङ्गिरोधाः प्रथमभूमिः १ बालमूकादिष्विवमौनत्वंद्वितीया २ तच्चा
मिवाहङ्कारराहित्यंतृतीया ३ लघुप्राविबमहतत्वादिराहित्यं चतुर्थभूमिकोतिभूमिका
चतुष्टयम् २१ तदेतद्भूमिचतुष्टयमभिप्रेत्यशनैःशनैरुपशमोदिपुक्तं भगवता अध्या
त्मविधाधिगमत्साधुसङ्क्रमयवचवासनां सेपरित्यागः प्राणइत्यन्यनिरोधनमिति
पुक्तिचतुष्टयम् २२ चित्तक्षये एकैवपुक्तिः साधनमित्यतः पूर्वस्मिन् दाढ्याभावे उत्त
रस्मिन् साधने प्रवृत्तिरिति विज्ञेयम् अजिकः षजकः पङ्कुरन्धोवधिरएव च मुग्ध
श्च मुग्धतेभिहः षड्भिरुत्तैर्न संशय इत्यजिह्वा षड्भ्यम् २३ अधजातां पचानारीतया

वे.स.प्र.

२४

षोऽशवार्षिकाम् शतवर्षीचषोऽहस्यानिर्विकारः सषण्डकः इतिषण्डकतदणम् मौ
नंयोगासनंयोगस्तितिक्षौकानाशीलता निस्सहत्वंसमत्यश्चसापैतान्यकदरिभ
इतिमौनादिसप्तकम् २४ इडाचपिङ्गलाचैवसुषुम्णाचततः परम् गान्धारीहस्ति
जिह्वाचपूषाचैवपयस्विनी लकुहालम्बुसाचैवशङ्खुवीदशनाडिकेतिनाडिकाद
शकम् २५ इडाचन्द्रनाडीपिङ्गलासूर्यनाडीसुषुम्णामध्यनाडी ३ गान्धारीदक्षि
णनेत्रिका ४ हस्तिजिह्वावामनेत्रिका ५ पूषादक्षिणकर्णिका ६ यस्विनीवामकर्ण
िका ७ लकुहागुदवाडी ८ लम्बुसामोहनाडी ९ शङ्खुनीनाभिनाडीतिविवकः हरिव

स्रुदेन्दुवरुणेशपद्मोद्भवयिवीसूर्यचन्द्राः क्रमान्नाडीनोदशदेवताः २६ धमिनी
 स्थितिनीकृतिनीवर्तिनीक्रोधिनीमोहनीश्रुतिचारिणीवाहिनीत्यष्टान्तरङ्गमदाः २७
 कुलंशीलं धनं चैवरूपेजौवनमेव च विषाराज्यंतपश्चैवइत्येतेषुहृर्मदाः २८
 पृथ्वीसलिलं पावकः पवनो म्वरं रविः शशी आत्मेत्यष्टमूर्तिमदाः २९ पृथ्वीमदा
 विभविजीवः तमोगुराभरितः वस्त्रावीक्ष्य बान्भवति सलिलमदा विभविसेसार
 भरितः ममेदमावशपकमिति चिन्ता पुक्तो भवती जीवः पावकमदा विभवि कम्परसभ
 रितः कश्चिप्यमाण कार्यं भविष्यति वीत संशया तूष्मीं स्थितो भवति चिन्तमात्रं जीवः पव

कमदाविर्भावेकामरसभरितः करिष्यमाणकार्येभिविष्यातिवीतसंशयातूस्मींस्थितोभव
 तिछिन्नमात्रंजीवः पवनमदाविर्भावेप्रापणभरितः परदेशेच्छावान्भवति आका
 शमदाविर्भावेवाहनभरितः इदं संहर्तव्यमितोच्छावान्भवति आत्ममदाविर्भावेऽह
 द्भूतभरितः विधादिभिस्समेसमः कोवेतिप्रज्ञावान्भवति जीवइतिविवेकः पुराणशङ्का
 भयं लज्जा जुगुप्सा चेति पञ्चकम् कुलं शीलं च व्रतं च ह्यष्टौ पाशाः प्रकीर्तिताः २८ रसो
 रुधिरमांसं च मेदो मज्जा स्थिते रसो सप्तधा तुर्यं प्रोक्तः सर्वदेहसमाश्रयः इति सप्तधा तवः
 २९ भुक्तमन्तरात्मा कतया परिष्कृतं सन्न स इत्युच्यते एवं सर्वत्र हृदिरादिषु हृदिरात्म

कतयेत्यादिज्ञेयम् तनुव्यसनमनोव्यसनधनव्यसनराज्यव्यसनविश्वव्यसनोत्साहव्य
 सनसेवकव्यसनानीतिसपूव्यसनानि ३ तनुशय्यसनोद्गमेशरीरं कुरां जातमिति जी
 वः खिन्नो भवति १ मनोव्यसनोद्गमे चापंपरेष्ठादिमान् जीवो भवति २ विश्वव्यस
 नोद्गमे गृहक्षेत्रादिसंपादनेष्ठावान् भवति जीवः ३ उत्साहव्यसनोद्गमे पुत्रकलत्रा
 दीष्ठावान् भवति जीवः ४ सेवकव्यसनोद्गमे पराष्ट्रगमनादिसकलधर्मपोषणरतो भ
 वति जीवः ५ शेषं स्पष्टम् कुलगोत्रजातिवर्णाश्रमनामभेदेन षड्भ्रमाः ३१ मालकव
 करणाहकसेदाभिमानव्यवहारः कुलभ्रमः १ विष्णामित्रादिव्यवहारो गोत्रभ्रमः २ वृत्त

वे.स.प्र.
२६

क्षत्रवैशेष्यशूद्रभेदादिमानव्यवहारः जातिभ्रमः ४ शेषं स्पष्टम् अविद्यास्मितरगवेषा
भिनिवेशाः पञ्चलेशाः ३२ अथवा अविद्यास्मितासुखस्पर्धामिनिवेशाः पञ्चलेशाः
मूलमूत्रादिवेष्टितस्थूलशरीरमेवाहमित्यमिमानमेवाविद्या १ तापत्रयेनानुभवएवा
स्मिता २ रगादिभिः परिभवानुभवएवास्त्वा सज्जनदर्शनेष्वेवबुद्धानिषेधनमेवस्य
र्हा ४ लोकरजनापतदुचितकर्मयोगवेषादिधारणामिनिवेश इति विभावनीयम्
मानसतापः शरीरताप इत्यध्यात्मिकताप द्वयम् ३३ ज्वरगुल्मशूलादिदोषसंपादि
ततापः शरीरः १ अस्त्वामदमात्सर्प्यादिसंपादितचित्तव्याकुलतयैवमानसताप इ

तिषीभाचनीपम् क्षपसातापः १ अतिशयतापः २ साहसपतनताप इति स्वर्गलोकतापत्रे
 यम् ३४ पथा स्वार्जितधनक्षये मनोविकाण्डकतापः तथापुण्यकर्मक्षये पुनः पतनमी
 तिजन्यतापश्चक्षपतापः स्वर्गलोकगमनसमये स्नाधिकतरदेवतास्यापितलोकदर्श
 नमेवातिशयतापः २ पुण्यकर्मक्षयानन्तरं तत्र तस्य सूरकोटिभिः सुदूरमुशलप्रहरणेन
 कम्पितसर्वाङ्गपतनम् स्वर्गलोकसाहसमपतनताप इति बोध्यम् अथपञ्चदशतिगुणा
 : कथ्यन्ते आस्थिमांसत्वचो नाडीरोमश्चेव तु पञ्चमम् पञ्चदशतिगुणः प्रोक्तास्तथैवाणिः
 प्रकीर्तिताः श्लेष्मन्तृत्रेतयास्वेदंश्चक्रं शोणितमेव च अपां पञ्चगुणः प्रोक्तास्तथैवा

वे. स. १.
२७

शः प्रकीर्तिताः लुधात्तस्मात्तथानिद्राद्यालस्यंसङ्ग एव च अग्नेः पञ्च गुणाः प्रोक्तास्त
वैवांशाः प्रकीर्तिताः एगद्वेषोभपं लज्जामोहश्च नभसस्तथा इति पञ्च गुणाः प्रोक्तास्त
वैवांशाः प्रकीर्तिता इति तथा पृथिव्याः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धात्मपञ्च गुणकत्वेन श
ब्दादिपञ्चविंशतिगुणः प्राप्ता एकैकस्य शब्दगुणादेः श्लोकोक्तपञ्चविंशोऽष्टगुणकत्वक
थनात् तथा चापां पञ्चविंशतिगुणाः अग्नेः पञ्चदशगुणाः वायोर्दशगुणाः आकाश
स्य पञ्चगुणाः इत्याह स पञ्चविंशतिगुण इति सुधीभिर्विभावनीयम् ३५ श्वेतपीतर
क्तहरितकुस्माभाजीवमेदेन रूपं षड्विधम् ३६ शीतोष्णमृदुकटिनिमेदेन स्पर्शश्चतुर्वि

1976/

प्रक्रिया के मुद्दे (व्याकरण)

File No. BVS-5(S)

Subject

Rec

प्रक्रिया नैमिद्धा ।
(व्याकरण)

Acce No

19761

FROM.	TO.....	S. No.....
-------	---------	------------